Johansson Elina 5.10.2022

Epävirallinen energiaministerikokous 11.-12.10.2022

Tshekin EU-puheenjohtajakauden epävirallinen energiaministerikokous järjestetään Prahassa 11.-12.10.2022. Ministereiden on tarkoitus käydä näkemystenvaihto vedyn mahdollisuuksista vihreässä siirtymässä sekä sähkömarkkinoiden uudistamisvaihtoehdoista.

Suomea kokouksessa edustaa elinkeinoministeri Mika Lintilä.

Suomi pitää hyvänä komission tavoitteita vedyn tuotannon lisäämisestä ja painottaa tarvetta hyödyntää kaikkia käytettävissä olevia vähähiilisiä ratkaisuja energiajärjestelmässä.

Suomi pitää tärkeänä, että energiamarkkinoiden toiminnassa ilmenneisiin ongelmiin vastataan nopealla aikataululla EU-tasolla ja suhtautuu avoimesti eri vaihtoehtoihin energiahintojen alentamiseksi ja markkinoiden epävarmuuden ja riskien vähentämiseksi.

Asialista:

Vedyn mahdollisuudet vihreässä siirtymässä (s.3.)
Sähkömarkkinoiden uudistamisvaihtoehtoja (s.7)

Työ- ja elinkeinoministeriö Perusmuistio EU/1259/2022-TEM-1

Johansson Elina 5.10.2022
Ritonummi Timo

Vedyn mahdollisuudet vihreässä siirtymässä

Epävirallinen energiaministerikokous 11.-12.10.2022, Praha

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Epävirallisen energiaministerikokouksessa käydään näkemystenvaihto vedyn mahdollisuuksista vihreässä siirtymässä. Puheenjohtajan tausta-asiakirjaa ei ole vielä muistiota laadittaessa toimitettu jäsenvaltioille.

Energiaministerit ovat keskustelleet vedystä edellisen kerran 11.6.2021. Tuolloin käytiin keskustelu Euroopan komission vetystrategiasta komission 8.7.2020 antaman tiedonannon pohjalta. Neuvosto hyväksyi neuvoston päätelmät ”Kohti eurooppalaisia vetymarkkinoita” kirjallisella menettelyllä 11.12.2020. Valtioneuvoston kantaa komission vetystrategiaan on käsitelty E-jatkokirjeessä EJ 17/2020 vp.

Suomen kanta

Suomi pitää hyvänä komission tavoitteita vedyn tuotannon lisäämisestä sekä energiaintensiivisen teollisuuden roolin huomioimista tiedonannossa. Siirtymä vetytalouteen edellyttää hyväksyttävän vedyntuotannon määrittelyä siten, että se kattaa erilaiset vähäpäästöiset valmistustavat, kuten ydinvoimalla valmistetun vedyn. (E 68/2022 vp.)

Suomi painottaa tarvetta hyödyntää kaikkia käytettävissä olevia vähähiilisiä ratkaisuja energiajärjestelmässä. (EJ 17/2020 vp.)

Suomi kannattaa EU:n energiajärjestelmän integrointistrategian ja vetystrategian hyödyntämistä niin EU:n energiapolitiikan kuin muidenkin sektorien politiikkatoimien suunnittelemiseksi. Suomelle on tärkeää, että strategiat parantavat EU:n edellytyksiä saavuttaa energia- ja ilmastopoliittiset tavoitteensa. Edistämistoimet tulee suunnata sellaisiin vedyn valmistamisen tapoihin, jotka hyödyntävät päästötöntä sähköä tai ovat muuten vähäpääs-

töisiä. Tämä edellyttää kaikkien puhtaiden sähköntuotantoteknologioiden käytön mahdollistamista, vahvoja eurooppalaisia sähkönsiirtoyhteyksiä sekä innovaatiopanostuksia vetyteknologian kehittämiseen. (EJ 17/2020 vp.)

Suomi kannattaa uusiutuvan ja vähähiilisen vedyn käytön edistämistä uuden teknologian käyttöönoton keinoin. Suomi kannattaa vähähiilisten teollisuustuotteiden tuotannon edistämistä. Liikenteen käyttövoimana vetyä tulisi tarkastella yhtenä mahdollisuutena päästöjen vähentämiseksi. Suomen näkökulmasta on tarpeen kehittää kestävästi tuotetusta vedystä valmistettavia, synteettisiin polttoaineisiin perustuvia teknologioita. Vetyyn liittyvien tutkimushakujen tulisi perustua esivalittujen teknologisten ratkaisujen sijaan hankkeiden tuloksiin ja relevanssiin. (EJ 17/2020 vp.)

Pääasiallinen sisältö

Näkemystenvaihto vedyn roolista vihreässä siirtymässä käydään puheenjohtajavaltio Tshekin laatiman tausta-asiakirjan pohjalta. Tausta-asiakirjaa ei ole ollut käytettävissä tätä perusmuistiota laadittaessa.

Vety osana EU:n ilmasto- ja energiapolitiikkaa

Suomessa julkaistiin Business Finlandin ja VTT:n yhteistyönä laadittu kansallinen vetytiekartta-selvitys lokakuussa 2020. Vedyn strategista roolia on tarkasteltu kesäkuussa 2022 valmistuneessa ilmasto- ja energiastrategiassa.

Useat maat Euroopassa ja maailmassa ovat laatineet kansallisia vetystrategioita ja -tiekarttoja viime vuosina. Jotkin maat ovat jo ennättäneet uusimaan strategioitaan tai tiekarttojaan, sillä alalla on oikean teknologisen ja taloudellisen kehityksen lisäksi erittäin paljon huomioita ja suuria odotuksia.

Vetyä nähdään käytettäväksi teollisuudessa, liikenteessä ja energiajärjestelmien tasapainottamisessa sekä vaihtelevan energiantuotannon säilömisessä. Myös asuntokohtaisessa kaasulämmityksessä vedyllä tai siitä tehtävällä synteettisellä metaanilla katsotaan olevan suuri asema. Monet maat näkevät itsensä vedyn sekä sähköpolttoaineiden viejänä sekä myös alaan liittyvän teknologian viejänä.

Komissio julkisti ilmastoneutraalin Euroopan vetystrategian heinäkuussa 2020. Euroopan vetystrategian on tarkoitus edistää vedyn hyödyntämiselle suotuisan toimintaympäristön edistämistä. Sen jälkeen muutamat EU-maat ovat julkaisseet omia vetystrategioitaan. Komission vetystrategian suuntaisesti useissa EU-maissa nähdään, että vedyllä voi pidemmällä tähtäimellä olla merkittävä rooli osana energiaratkaisuja ja vähähiilistä tulevaisuutta. Toukokuussa 2022 julkaistussa RePowerEU-kokonaisuudessa komissio suunnilleen tuplaa vetytavoitteet vuoden 2020 vetystrategiasta.

Komissio on myös sääntelyn keinoin luomassa kysyntää vetyyn pohjautuville tuotteille. Komission oli uusiutuvan energian RED II -direktiivin mukaan määrä antaa vuoden 2021 loppuu mennessä delegoidut säädökset RFNBO-polttoaineiden (Renewable Fuels of Non-Biological Origins, mukaan lukien vety ja sähköpolttoaineet) uusiutuvan sähkön osuuden määrittelemisestä ja polttoaineiden kasvihuonekaasupäästöjen laskentamenetelmistä. Komissio julkaisi luonnoksen kyseisestä delegoidusta säädöksestä toukokuussa 2022.

RFNBO-polttoaineet on sisällytetty kansalliseen uusiutuvien polttoaineiden jakeluvelvoitteeseen. Jakeluvelvoitelain muutokset tulivat voimaan 30.6.2021. Jakeluvelvoitelain siirtymäsäännösten mukaisesti RFNBO-polttoaineet lisätään jakeluvelvoitteeseen 1.1.2023

alkaen. Vedyn valmistamisen kestävää kriteeristöä on määritelty myös taksonomia-asetuksessa.

Heinäkuussa 2021 julkaistun 55-valmiuspaketin ehdotukset vaikuttavat vedyn käyttöön useilla sektoreilla. Ehdotukseen sisältyy mm. ehdotus kunnianhimoisen vedyn tankkausverkoston rakentamisesta ja vedyn ottaminen paremmin huomioon energiaverotuksessa. Lisäksi vedyn käytölle teollisuudessa ja raskaassa liikenteessä ehdotetaan uusia tavoitteita. Vetyyn liittyvää päästökauppasääntelyä kehitetään.

Joulukuussa 2021 komissio antoi direktiiviehdotuksen kaasupaketista. Siinä on maakaasun lisäksi lainsäädäntöehdotuksia myös vetykaasun siirrosta ja varastoinnista. Voimaantulleessaan nämä ehdotukset luovat lainsäädäntökehikon vedyn ja muiden puhtaiden kaasujen siirrolle ja varastoinnille. Itse vedyn tekemiseen nämä säädökset eivät puutu.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Epävirallisessa ministerikokouksessa ei tehdä päätöksiä

Käsittely Euroopan parlamentissa

Epävirallisessa ministerikokouksessa ei tehdä päätöksiä

Kansallinen valmistelu

Energia- ja Euratom -jaosto (EU21), kirjallinen menettely 4.10.2022

EU-ministerivaliokunta, kirjallinen menettely 5.-7.10.2022

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 7.10.2022

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

Puheenjohtajan keskusteluasiakirja ei saatavilla muistiota laadittaessa

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Timo Ritonummi, TEM/EOS, 0295 064 798
Elina Johansson, TEM/EOS, 0295 047 327
Eero Karjalainen, VNK/VNEUS, 0295 160 670

VAHVA-tunnus

EU/1259/2022

Työ- ja elinkeinoministeriö Perusmuistio EU/678/2022-TEM-1

Hautakangas Elina
Johansson Elina

5.10.2022

Sähkömarkkinoiden uudistamisvaihtoehtoja

Epävirallinen energiaministerikokous 11.-12.10.2022, Praha

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Epävirallisen energiaministerikokouksessa käydään näkemystenvaihto sähkömarkkinoiden uudistamisvaihtoehdoista. Puheenjohtajan tausta-asiakirjaa ei ole tätä perusmuistiota laadittaessa ollut käytettävissä.

Komissio julkaisi 18.5.2022 (REPowerEU-ohjelman kanssa samanaikaisesti) erillisen tiedonannon ”energiamarkkinoihin kohdistuvat lyhyen aikavälin interventiot ja sähkömarkkinoiden markkinarakenteen parannukset pitkällä aikavälillä”. Tiedonannosta on laadittu E-kirje E93/ 2022 vp. Jatkoaskelista energiamarkkinoiden uudistamiseksi tullaan keskustelemaan myös Eurooppa-neuvoston jäsenten epävirallisessa kokouksessa 7.10.2022.

Suomen kanta

Suomi tukee sähkömarkkinoiden pitkäjänteistä kehittämistä ACER:n raportin lähtökohdista nykyisen markkinamallin vahvistamiseksi. Suomi pitää tärkeänä, että EU-tason kehittämistyö keskittyy ennen kaikkea sähkön tukkumarkkinoihin. (E 93/2022 vp.)

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että energiamarkkinoiden toiminnassa ilmenneisiin ongelmiin vastataan nopealla aikataululla EU-tasolla ja suhtautuu avoimesti eri vaihtoehtoihin energiahintojen alentamiseksi ja markkinoiden epävarmuuden ja riskien vähentämiseksi. Valtioneuvosto suhtautuu ehdotettuihin toimenpiteisiin avoimesti ja toimii neuvotteluissa rakentavasti eurooppalaisen ratkaisun löytämiseksi. Valtioneuvosto painottaa toimia, joilla voidaan vaikuttaa energian hintaan ja saatavuuteen nopealla aikataululla. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että kriisitoimet eivät luo epävarmuutta puhtaan energian investointien toteutumiselle ja energiamarkkinoiden toimivuudelle ja että riittävistä kannustimista päästöttömän energian investointeihin huolehditaan. (E 113/2022 vp.)

Suomi katsoo, että markkinoiden toimintaedellytyksiä tulee parantaa. Suomella on valmius tarkastella myös pidemmälle meneviä markkinaintervention keinoja, kuten maakaasun ja muun energian markkinahintojen erottamista toisistaan. Lisäksi Suomi katsoo, että komission tulisi välittömästi tarkastella johdannaismarkkinoiden sääntöjä, etenkin johdannaisten hinnoittelumekanismin luotettavuuden palauttamisen ja markkinoiden erittäin merkittäviksi kasvaneiden vakuusvaatimusten näkökulmasta, sähkön johdannaismarkkinoiden rauhoittamiseksi. (E 113/2022 vp.)

Pääasiallinen sisältö

Kriisiajan toimenpiteet

Sähkön ja kaasun hinnat ovat nousseet ennätystasoille vuonna 2021 Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Energianhinnan odotetaan pysyvän normaalia korkeammalla tasolla loppuvuoden 2022 ja joidenkin arvioiden mukaan jopa vuoteen 2024-2025 saakka.

Energia on kotitalouksille ja teollisuudelle välttämätön hyödyke. Tilanne edellyttää selkeitä poliittisia toimia. Haavoittuvassa asemassa olevat ja pienituloiset kotitaloudet kärsivät erityisen paljon, kun energianhinta nousee.

Komissio on 18.5.2022 tiedonannossaan ehdottanut tiettyjä lyhyen aikavälin toimenpiteitä, joita EU tai jäsenvaltiot voivat toteuttaa kaasu- ja sähköalalla puuttuakseen tehokkaasti jatkuvien korkeiden energiahintojen vaikutuksiin kuluttajiin ja yrityksiin. Komissiolta on pian odotettavissa seuraava tiedonanto asiassa.

Lyhyen aikavälin toimenpiteinä komission on ehdottanut toimenpiteitä, joita on mahdollista soveltaa sähkön tukkumarkkinoilla. Jäsenvaltioissa voi olla perusteltua toteuttaa verotus- tai sääntelytoimenpiteitä, joiden tarkoituksena on poistaa tiettyjen peruskuormasähkön tuottajien inframarginaaliset tuotot, joita ne saavat nykyisen kriisitilanteen vuoksi. Poikkeuksellisten hintaolojen luomia windfall- ja pullonkaulatuottoja voidaan näin ollen verottaa ja rahoittaa niillä kohdennettuja ja väliaikaisia toimenpiteitä haavoittuvaisten kuluttajien ja yritysten tukemiseen. Vaikka pullonkaulatuloja tulisi ensisijaisesti käyttää verkkokapasiteetin varmistamiseen, niitä voitaisiin tietyissä tilanteissa käyttää rahoittamaan tukitoimenpiteitä.

Lisäksi säänneltyjen vähittäishintojen soveltamista väliaikaisesti myös pienille ja keskisuurille yrityksille voitaisiin väliaikaisesti jatkaa. Laajennukseen kuuluvien määrien tulisi olla rajoitettuja, jottei kulutus lisäänny.

Edellä mainittujen toimien lisäksi komissio kehottaa sähködirektiivin tehokkaaseen täytäntöönpanoon erityisesti kulutusjoustoa ja aktiivisia kuluttajia tukevien säännösten kohdalla. Joustavammat resurssit tai infrastruktuuri, kuten kulutusjousto ja varastointi, antavat kuluttajille mahdollisuuden reagoida hintoihin. Kuluttajat voivat siis kuluttaa enemmän, kun tuotantoa on yli tarpeiden, ja vähentää kulutustaan, kun tarjontatilanne on tiukka. Tämä vähentää kokonaiskustannuksia, antaa kuluttajille mahdollisuuden hallita kustannuksiaan ja auttaa integroimaan suuren osan vaihtelevasta uusiutuvasta energiasta tehokkaasti. Unionin varoista voitaisiin rahoittaa investointeja tällaisiin joustaviin teknologioihin, kuten sähködirektiivin mukaiseen älykkäiden verkkojen käyttöönottoon. Investoinnit voivat myös vähentää sellaisten perinteisempien kapasiteettimekanismien tarvetta, joilla usein rahoitetaan kaasuun perustuvaa tai muuta fossiilista tuotantoa.

Sähköntuottajien suojausmahdollisuudet johdannaismarkkinoilla

Suomessa useassa muussa unionin jäsenvaltiossa korkeat sähkön johdannaishinnat ovat aiheuttaneet kassakriisin sähköntuottajille ja johdannaismarkkina on ajautunut kriisiin sähkön korkeiden hintojen vuoksi.

Johdannaiskaupan valvonta ja vaatimukset perustuvat EU:n EMIR-sääntelyyn (European Market Infrastructure Regulation), jonka lähtökohtainen tarkoitus on lisätä avoimuutta ja vähentää riskejä johdannaismarkkinoilla. Sähkön johdannaismarkkinoita käytetään sekä tuotetun sähkön myyntihinnan, että myytäväksi tai käytettäväksi hankittavan sähkön ostohinnan suojaamiseen. Johdannaiskauppaan liittyvät keskeisesti vakuusvaatimukset, jotka on hoidettava käytännössä välittömästi futuurihintoihin reagoivin käteisvakuuksin (pankkitilitalletuksin). Ensi talven futuurihinnat ovat yli kaksinkertaistuneet viimeisen puolentoista kuukauden aikana nostaen sähköntuottajien vakuusvaatimuksia nousevat merkittävästi, mikä vaikuttaa koko järjestelmän vakauteen.

Erityisesti energia-alan tuottajat ovat esittäneet, että rahoitusmarkkinasääntelyyn tarvitaan muutoksia (EMIR-asetus), joilla rauhoitettaisiin johdannaismarkkinoiden toimintaa ja helpotettaisiin tuottajien asemaa johdannaismarkkinalla. Tarkasteluun tulisi ottaa muun muassa käteisvakuusvaatimukset. Kun sähkön johdannaishinnat lähtevät laskuun, myös ostajapuolen vakuusvaatimuksia on pohdittava.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Epävirallisessa ministerikokouksessa ei tehdä päätöksiä

Käsittely Euroopan parlamentissa

Epävirallisessa ministerikokouksessa ei tehdä päätöksiä

Kansallinen valmistelu

Energia- ja Euratom -jaosto (EU21), kirjallinen menettely 4.10.2022

EU-ministerivaliokunta, kirjallinen menettely 5.-7.10.2022

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 7.10.2022

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

Puheenjohtajan keskusteluasiakirja ei saatavilla muistiota laadittaessa

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Elina Hautakangas, TEM/EOS, 0295 047 116
Tatu Pahkala, TEM/EOS, 0295 064 217
Elina Johansson, TEM/EOS, 0295 047 327
Eero Karjalainen, VNK/VNEUS, 0295 160 670

VAHVA-tunnus

EU/678/2022